

ADAM MÜLLER

KARNOPRAWNA OCENA ODPOWIEDZIALNOŚCI FIZJOTERAPEUTY ZA BŁĄD MEDYCZNY

WPROWADZENIE

Stosunkowo nowa regulacja dotycząca zawodu fizjoterapeuty wprowadzona ustawą z dnia 25 września 2015 r.¹ niejako zmusza do podjęcia rozważań ewentualnej odpowiedzialności karnej przedstawicieli tego zawodu w przypadku popełnienia błędu w sztuce. Jest to o tyle istotne, że dotychczas w nauce prawa ten temat w zasadzie nie był podejmowany. W piśmiennictwie można znaleźć szereg prac, w których podejmuje się temat odpowiedzialności karnej lekarzy za błąd medyczny i w tym kontekście należałoby również rozważyć, czy podobną odpowiedzialność na gruncie prawa karnego mogą ponosić fizjoterapeuci. Aby móc tego dokonać, trzeba przede wszystkim ustalić, jaki jest prawny charakter tego zawodu oraz czy w przypadku tej grupy zawodowej można mówić o błędzie w sztuce i czy ten błąd stanowi błąd medyczny.

W pierwszej kolejności warto się zastanowić nad tym, czym w ogóle jest fizjoterapia. Słowo „fizjoterapia” pochodzi od greckich słów *physis*, czyli natura oraz *therapeia*, czyli leczenie². Fizjoterapia pojmowana jest jako dział nauki i polega na wykorzystywaniu w celach leczniczych ruchu oraz innych czynników spotykanych w naturze³. Warto wskazać, że w uzasadnieniu do projektu ustawy o zawodzie fizjoterapeuty stwierdzono: „Fizjoterapia jest integralną częścią obszaru nauk

Mgr ADAM MÜLLER – absolwent administracji i prawa Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy, Kierownik Referatu w Urzędzie Miejskim w Łabiszynie, ul. Szubińska 52/18, 89-210 Łabiszyn; e-mail: muller_adam88@o2.pl; <https://orcid.org/0000-0002-1949-8932>

¹ Ustawa z dnia 25 września 2015 r. o zawodzie fizjoterapeuty, Dz. U. poz. 1994 z późn. zm. [dalej cyt.: u.z.f.].

² *Podstawy fizjoterapii. Część I. Podstawy teoretyczne i wybrane aspekty praktyczne. Podręcznik dla studentów fizjoterapii i fizjoterapeutów*, red. J. Nowotny, Kraków: KASPER 2004, s. 11.

³ Tamże.

medycznych. Jest to nauka o metodach leczenia środkami naturalnymi, opartymi na różnych formach energii fizycznej, występującej w środowisku człowieka, takich jak ruch, bodźce termiczne, kinetyczne, mechaniczne, elektryczne, świetlne oraz chemiczne. Według definicji Światowej Konfederacji Fizjoterapii (World Confederation for Physical Therapy – WCPT) «fizjoterapia» oznacza świadczenie usług wobec jednostek i populacji osób, mających na celu rozwijanie, utrzymywanie oraz przywracanie im maksymalnych zdolności ruchowych i funkcjonalnych. Usługi te mogą być świadczone tylko przez fizjoterapeutę, lub pod jego kierunkiem i nadzorem. WCPT jasno określa, że w ramach swoich usług fizjoterapeuta posiada kompetencje do badania, oceniania, ewaluacji, diagnozy funkcjonalnej, prognozy, programowania postępowania, a także przeprowadzenia powtórnej oceny pacjenta na potrzeby prowadzonego procesu terapeutycznego. Fizjoterapia jako dyscyplina zajmująca się likwidacją skutków lub łagodzeniem procesów chorobowych i ich następstw, zapobieganiem im oraz przywracaniem sprawności człowieka w ciągu całego jego życia, umiejscowiona jest w obszarze nauk medycznych. Ze względu na swój charakter, związany z metodycznie prowadzonym procesem rozwijania, utrzymywania i przywracania maksymalnych zdolności ruchowych i funkcjonalnych człowieka, czerpie wiedzę z zakresu nauk medycznych, o kulturze fizycznej oraz nauk o zdrowiu⁴. Podstawowy podział fizjoterapii obejmuje działy: kinezyterapii oraz fizykoterapii⁵. Ponadto, fizjoterapia stanowi podstawową składową rehabilitacji leczniczej (medycznej)⁶. Skoro zatem fizjoterapia w istocie stanowi leczenie, co jest związane z wykonywaniem różnego rodzaju zabiegów, to należy przyjąć, że mogą one mieć wpływ na zdrowie lub życie ludzi. Stąd też nie można wykluczyć jakiegokolwiek odpowiedzialności osób wykonujących ten zawód – w dalszej części będzie jedynie mowa o ewentualnym przypisaniu odpowiedzialności karnej fizjoterapeutom za ich błędy związane z wykonywanym zawodem.

I. CHARAKTER PRAWNY ZAWODU FIZJOTERAPEUTY

Jak to zostało wspomniane na wstępie, zawód fizjoterapeuty został prawnie uregulowany dopiero ustawą z 2015 r. Już art. 1 u.z.f. wskazuje, że ustawa ta reguluje m.in. zasady wykonywania zawodu fizjoterapeuty. Natomiast w art. 2 u.z.f.

⁴ <http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/4C6709B304CD31C3C1257DB00036B629/%24File/3001.pdf> [dostęp: 19.05.2017].

⁵ *Podstawy fizjoterapii*, s. 11.: Kinezyterapia, czyli leczenie ruchem; fizykoterapia, czyli wykonywanie w terapii innych niż ruch czynników fizycznych – tzw. zbiegów fizykalnych.

⁶ Tamże.

postanowiono, że zawód fizjoterapeuty jest samodzielnym zawodem medycznym. Z tych pierwszych przepisów ustawy można wywnioskować, że ustawodawca wprowadzając ten akt do obrotu prawnego nadał zawodowi fizjoterapeuty szczególny charakter. Wynika to także z uzasadnienia do projektu ustawy o zawodzie fizjoterapeuty, gdzie wskazano: „Regulacje krajowe warunkują specjalne traktowanie niektórych zawodów specyfiką wykonywania tych zawodów – w przypadku zawodów medycznych akcentuje ich wyjątkowy charakter społeczny. Osoby wykonujące zawody medyczne muszą charakteryzować się szczególnymi cechami psychofizycznymi i moralnymi. Ponadto osoby wykonujące zawody medyczne powinny przestrzegać w sposób zorganizowany podnosić ustawicznie swoje umiejętności profesjonalne. Dotyczy je w sposób szczególny konieczność przestrzegania praw osoby cierpiącej (pacjenta) do intymności, współczucia czy zachowanie tajemnicy zawodowej. Osoby wykonujące zawód medyczny (w tym fizjoterapeuci) muszą podlegać szczególnej odpowiedzialności zawodowej”⁷. Wprowadzenie ustawy o zawodzie fizjoterapeuty wynikało także z potrzeby ochrony pacjentów przed osobami nieprofesjonalnymi, często nieposiadającymi nawet podstawowej wiedzy z dziedziny anatomii człowieka.

W związku z art. 4 ust. 1 u.z.f., fizjoterapeuta ma wykonywać zawód z należytą starannością, zgodnie z zasadami etyki zawodowej, poszanowaniem praw pacjenta, dbałością o jego bezpieczeństwo i wykorzystując wskazania aktualnej wiedzy medycznej. „Zasady etyki zawodowej fizjoterapeuty” aktualnie reguluje uchwała nr 20/I KZF/2016 I Krajowego Zjazdu Fizjoterapeutów z dnia 29 grudnia 2016 r., gdzie przewiduje się m.in.:

- fizjoterapeuta traktuje zdrowie człowieka jako najwyższe dobro;
- fizjoterapeuta wykonuje zawód fizjoterapeuty w zakresie posiadanej wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych;
- fizjoterapeuta ma obowiązek stałego doskonalenia zawodowego, aby zapewnić udzielanie świadczeń zgodnych z aktualnym poziomem wiedzy;
- fizjoterapeuta ma obowiązek wykonywania czynności zawodowych w warunkach zapewniających bezpieczne i prawidłowe udzielanie świadczeń⁸.

Praw pacjenta należy przede wszystkim poszukiwać w ustawie z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta⁹, do których zgodnie z tytułami odpowiednich rozdziałów tej ustawy należą:

⁷ <http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/4C6709B304CD31C3C1257DB00036B629/%24File/3001.pdf> [dostęp: 19.05.2017].

⁸ <https://kif.info.pl/file/2017/01/20-I-KZF-2016-zal.pdf> [dostęp: 19.05.2017].

⁹ Dz. U. z 2016 r., poz. 186 z późn. zm.; por. także art. 9 u.z.f.

- prawo pacjenta do świadczeń zdrowotnych;
- prawo pacjenta do informacji;
- prawo do zgłaszania działań niepożądanych produktów leczniczych;
- prawo pacjenta do tajemnicy informacji z nim związanych;
- prawo pacjenta do wyrażenia zgody na udzielenie świadczeń zdrowotnych;
- prawo do poszanowania intymności i godności pacjenta;
- prawo pacjenta do dokumentacji medycznej;
- prawo pacjenta do zgłoszenia sprzeciwu wobec opinii albo orzeczenia lekarza;
- prawo pacjenta do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego;
- prawo pacjenta do opieki duszpasterskiej;
- prawo pacjenta do przechowywania rzeczy wartościowych w depozycie.

Oczywiście, nie wszystkie z wymienionych praw pacjenta dotyczą zawodu fizjoterapeuty, jednak większość z nich wręcz wprost odwołuje się do zawodów medycznych, czyli także fizjoterapeutów.

W art. 4 ust. 2 u.z.f. ustawodawca wskazał, że fizjoterapeuta wykonuje swój zawód poprzez udzielanie świadczeń zdrowotnych i wymienia przykładowy katalog takich świadczeń, do których należą:

- diagnostyka funkcjonalna pacjenta;
- kwalifikowanie, planowanie i prowadzenie fizykoterapii;
- kwalifikowanie, planowanie i prowadzenie kinezyterapii;
- kwalifikowanie, planowanie i prowadzenie masażu;
- zlecanie wyrobów medycznych;
- dobieranie do potrzeb pacjenta wyrobów medycznych;
- nauczanie pacjentów posługiwania się wyrobami medycznymi;
- prowadzenie działalności fizjoprofilaktycznej, polegającej na popularyzowaniu zachowań prozdrowotnych oraz kształtowaniu i podtrzymywaniu sprawności i wydolności osób w różnym wieku w celu zapobiegania niepełnosprawności;
- wydawanie opinii i orzeczeń odnośnie do stanu funkcjonalnego osób poddawanych fizjoterapii oraz przebiegu procesu fizjoterapii;
- nauczanie pacjentów mechanizmów kompensacyjnych i adaptacji do zmienionego potencjału funkcji ciała i aktywności.

Pomimo przykładowego katalogu jest to dość szerokie spektrum możliwego działania fizjoterapeuty, czyli czynności mogących mieć wpływ na zdrowie lub życie pacjenta.

Fizjoterapeutą nie może zostać każda osoba, tylko taka, która posiada specjalne kwalifikacje i uzyskała prawo do wykonywania zawodu. Z tego też względu, tytuł zawodowy „fizjoterapeuty” podlega ochronie prawnej (art. 5 ust. 2 u.z.f.).

Wymogi przyznania prawa wykonywania zawodu fizjoterapeuty zostały uregulowane w rozdziale 3 u.z.f. Wśród nich można wskazać na odpowiednie wykształcenie gwarantujące teoretyczne przygotowanie danej osoby do wykonywania tego zawodu¹⁰.

W kontekście powyższego należy również uznać, że obecnie zawód fizjoterapeuty trzeba zaliczyć do zawodów zaufania publicznego, gdyż jego wykonywanie polega na „pewnej pomocy innym ludziom, z reguły w sytuacjach zagrożenia dla ich rozmaitych dóbr. Dobra te są przy tym również w wymiarze ogólnospołecznym uznawane jako dobra, a służenie ich ochronie uznawane jest za realizację istotnych wartości i potrzeb społecznych. Są to przy tym dobra o istotnej, choćby mierzonej subiektywnie, wartości dla tych ludzi”¹¹.

II. BŁĄD FIZJOTERAPEUTYCZNY JAKO BŁĄD MEDYCZNY

Biorąc pod uwagę powyższe ustalenia dotyczące głównie tego, że ustawa regulująca zawód fizjoterapeuty jest stosunkowo nowym aktem, można przyjąć, że w sensie prawnym (o ile w takiej kategorii można to oceniać) wcześniej błędy fizjoterapeutyczne nie występowały. Wynika to przede wszystkim z tego, że dotychczas tak naprawdę nie było wiadomo, kto w sensie prawnym wykonywał zawód fizjoterapeuty. Również aktualnie szereg podmiotów wykonuje działalność pod szyldem zabiegów fizjoterapeutycznych, jednak ze względu na odpowiednie reglamentacje i brak odpowiednich kwalifikacji osoby te nie zawsze w sensie prawnym są fizjoterapeutami; abstrahując od tego, czy ewentualne błędy związane z zabiegami fizjoterapeutycznymi, zarówno przed, jak i po wejściu w życie u.z.f., w sensie medycznym stanowiły albo stanowią błędy w sztuce, nawet jeśli dana osoba nie posiadała albo nie posiada odpowiednich kwalifikacji. Stąd też dyskusję nad pojęciem „błędu fizjoterapeutycznego” należy podjąć w kontekście „błędów lekarskich”, którymi nauka prawa zajmowała się i nadal się zajmuje dość szeroko. Wynika to z tego, że pomimo oczywistych różnic, zawód fizjoterapeuty w sensie prawnym został zrównany z zawodem lekarza, którego status również reguluje ustawa¹².

¹⁰ Por. także uwagi z uzasadnienia do projektu ustawy o zawodzie fizjoterapeuty: <http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/4C6709B304CD31C3C1257DB00036B629/%24File/3001.pdf> [dostęp: 19.05.2017].

¹¹ Por. P. SARNECKI, *Głosa do wyroku Sądu Najwyższego z 29 maja 2001 r., I CKN 1217/98*, „Palestra” 5-6 (2002), s. 185.

¹² Por. ustawę z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty, Dz. U. z 2017 r., poz. 125, z późn. zm.

Należy przypomnieć, że zgodnie z ustawą zawód fizjoterapeuty jest samodzielnym zawodem medycznym. W tym kontekście również należy dokonać oceny pojęcia „błąd fizjoterapeutyczny”. Można zatem przyjąć, że „błąd fizjoterapeutyczny”, podobnie jak „błąd lekarski”, stanowi kategorię węższą niż pojęcie „błąd medyczny”¹³, ponieważ o ile błąd fizjoterapeutyczny można przypisać tylko i wyłącznie fizjoterapeucie, o tyle błąd medyczny można przypisać każdemu przedstawicielowi zawodu medycznego¹⁴. Za błąd medyczny uznaje się naruszenie ostrożności i reguł postępowania zawodowego przedstawiciela zawodu medycznego, które godzą w takie dobra, jak życie lub zdrowie człowieka¹⁵. Bardziej precyzyjnie błąd medyczny definiuje (w odniesieniu do błędów w sztuce lekarskiej) M. Filar, który uważa go za: „naruszenie przez lekarza wykonującego czynność leczniczą obowiązującego w relacji do tej czynności zespołu reguł i zasad postępowania zawodowego, których źródłem jest wiedza i praktyka medyczna”¹⁶. Sąd Najwyższy natomiast zauważa, że błędem medycznym jest czynność (zaniechanie) przedstawiciela zawodu medycznego w zakresie diagnozy i terapii, niezgodna z nauką medycyny w zakresie dla niego dostępnym. Błędem medycznego nie stanowią zaś zaniedbania takich osób w zakresie obowiązków otoczenia chorego opieką oraz w zakresie organizacji bezpieczeństwa higieny i opieki nad chorym¹⁷. W związku z tym, oceny błędów fizjoterapeutycznych można dokonać w oparciu o dotychczasowy dorobek dotyczący błędów medycznych. Wśród błędów medycznych wymienia się:

- błąd diagnostyczny;
- błąd terapeutyczny;
- błąd techniczny;
- błąd organizacyjny¹⁸.

Błąd diagnostyczny może być wynikiem zaniechania podjęcia stosownych czynności do prawidłowego rozpoznania, albo z nieprawidłowej oceny uzyskanych wyników badań. Zaniechanie nastąpi wówczas, gdy fizjoterapeuta w celu

¹³ A. FIUTAK, *Prawo w medycynie*, Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck 2011, s. 77.

¹⁴ Por. M. WOLIŃSKA, *Odpowiedzialność karna lekarza za błąd w sztuce lekarskiej*, „Prokuratura i Prawo” 5 (2013), s. 23.

¹⁵ Por. A. LISZEWSKA, *Odpowiedzialność karna za błąd w sztuce lekarskiej*, Kraków: Kantor Wydawniczy Zakamycze 1998, s. 28.

¹⁶ M. FILAR, *Lekarskie prawo karne*, Kraków: Kantor Wydawniczy Zamykacze 2000, s. 110.

¹⁷ Por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 1 kwietnia 1955 r., sygn. akt IV CR 39/54, LEX nr 118379

¹⁸ FILAR, *Lekarskie prawo karne*, s. 110. Autorka wymienia wskazane błędy medyczne jako błędy lekarskie – przy czym należy podkreślić, że wcześniej zaznaczyła, że pojęć „błąd lekarski” i „błąd medyczny” nie można stosować zamiennie.

rozpoznania schorzenia nie wykorzysta wszelkich czynności (metod lub środków badawczych) wynikających z aktualnej w danej chwili wiedzy medycznej. Zaniechanie wystąpi również, jeżeli fizjoterapeuta nie przeprowadził z pacjentem wywiadu¹⁹. W kolejnym etapie postępowania leczniczego może wystąpić tak zwany błąd terapeutyczny, który może polegać na złym wyborze metody leczenia lub złej realizacji metody leczenia lub nieodpowiednim nadzorze nad przebiegiem leczenia²⁰. Błąd techniczny jest wynikiem zaniedbań technicznych, polegających np. na pomyleniu przez fizjoterapeutę pacjentów i wykonanie zabiegu przeznaczonego dla innego pacjenta – stąd w ścisłym znaczeniu ten błąd nie stanowi błędu medycznego²¹. Błąd organizacyjny natomiast polega na nieodpowiedniej organizacji pracy fizjoterapeutów oraz pozostałego personelu z nimi współpracującego, co może powodować nierzetelny przepływ informacji²².

Ocena, czy w danym przypadku w istocie doszło do błędu fizjoterapeutycznego zależy od odpowiedzi na pytanie, czy postępowanie fizjoterapeuty w konkretnej sytuacji i z uwzględnieniem całokształtu okoliczności istniejących w chwili zabiegu, a zwłaszcza tych danych, którymi wówczas dysponował albo mógł dysponować, zgodne było z wymaganiami aktualnej wiedzy i nauki medycznej oraz powszechnie przyjętej praktyki fizjoterapeutycznej²³. W sytuacji zatem naruszenia owych reguł postępowania zasadniczo można mówić o błędzie fizjoterapeutycznym.

Powyższe wskazuje, że ewentualne błędy w sztuce fizjoterapeutycznej należy klasyfikować jako błędy medyczne. Ponadto, za przypisaniem tym błędom takiego charakteru (tj. błędu medycznego) przemawia również użycie przez ustawodawcę w art. 4 ust. 2 u.z.f. zwrotu, że „wykonywanie zawodu fizjoterapeuty polega na udzielaniu świadczeń zdrowotnych”. Wynika z tego, że fizjoterapeuci nie świadczą jakiś tam usług, tylko wprost są to usługi zdrowotne. To z kolei przesądza o tym, że ewentualne błędy fizjoterapeutów jako przedstawicieli zawodu medycznego należy klasyfikować jako błędy medyczne.

¹⁹ S. RUTKOWSKI, *Wybrane zagadnienia z zakresu odpowiedzialności karnej lekarza*, „Prokuratura i Prawo” 9 (1999), s. 73-74.

²⁰ Tamże, s. 75.

²¹ Por. WOLIŃSKA, *Odpowiedzialność karna lekarza*, s. 26.

²² Tamże.

²³ Por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 września 1973 r., sygn. akt I KR 116/72, LEX nr 18704. Teza Sądu odnosi się do błędu w sztuce lekarskiej, jednak w aktualnym stanie prawnym i medycznym wydają się, że może analogicznie mieć zastosowanie przy ocenie błędów fizjoterapeutycznych.

III. ODPOWIEDZIALNOŚĆ KARNA FIZJOTERAPEUTY ZA BŁĄD MEDYCZNY

Skoro błąd w sztuce fizjoterapeutycznej stanowi w istocie błąd medyczny, to należy się zastanowić, czy fizjoterapeuci w tym kontekście mogą ponieść odpowiedzialność karną. Ustawa o zawodzie fizjoterapeuty przewiduje przepisy karne, jednak żadne z nich nie dotyczą odpowiedzialności za błędy medyczne²⁴. Dlatego też tej odpowiedzialności należy szukać w Kodeksie karnym²⁵ w rozdziale XIX zatytułowanym „Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu”. W związku z tym, że świadczenie usług fizjoterapeutycznych wiąże się z wykonywaniem zabiegów, polegających na różnego rodzaju manipulacjach (terapii manualnej), czy też wykorzystywaniu narzędzi (z wykorzystaniem np. energii elektrycznej lub cieplnej), gdzie w obydwu przypadkach następuje kontakt z organizmem człowieka, może dojść do naruszenia takich dóbr, jak zdrowie lub życie. W pierwszym przypadku (manipulacji) błąd fizjoterapeuty może polegać na błędnie technicznie wykonanym zabiegu, a w drugim na błędnym ustawieniu parametrów narzędzi.

Źródła odpowiedzialności karnej fizjoterapeutów za błąd medyczny należy przede wszystkim poszukiwać w stopniu zawinienia sprawcy. M. Filar wskazuje, że odpowiedzialność karna przedstawiciela zawodu medycznego zachodzi przy jednoczesnym wystąpieniu winy i błędu medycznego, czyli czynu sprzecznego z wiedzą i praktyką medyczną, który powoduje ujemny skutek w postaci naruszenia lub narażenia na bezpośrednie niebezpieczeństwo dobra prawnego²⁶. Ponadto, do przypisania odpowiedzialności karnej niezbędne jest ustalenie związku przyczynowego między działaniem fizjoterapeuty a skutkiem dla życia lub zdrowia pacjenta. W związku z tym, należy dokonać oceny relacji między błędem a skutkiem w postaci pogorszenia się zdrowia albo śmierci pacjenta.

Wina fizjoterapeuty wynikać będzie przede wszystkim z wadliwego procesu decyzyjnego opartego na niedostatecznej wiedzy medycznej w danym obszarze lub niedostatecznej w danych okolicznościach staranności. W takiej sytuacji, fizjoterapeuta powinien zdawać sobie sprawę z tego, że może dopuścić się błędu i wystąpienia jego negatywnych skutków²⁷.

²⁴ Przepisy karne w ustawie o zawodzie fizjoterapeuty przewidują jedynie (ogólnie rzecz ujmując) odpowiedzialność za wykonywanie zawodu fizjoterapeuty bez uprawnień.

²⁵ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz. U. z 2016 r., poz. 1137 z późn. zm. [dalej cyt.: k.k.].

²⁶ M. FILAR, *Odpowiedzialność karna lekarza za zaniechanie udzielenia świadczenia zdrowotnego (nieudzielenie pomocy)*, „Prawo i Medycyna” 1 (1999), s. 71.

²⁷ Por. R. SZOSTAK, M. KOZAK, *Odpowiedzialność karna lekarzy za błędy medyczne*, „Studia Prawnoustrojowe” 23 (2014), s. 126.

Nie można wykluczyć sytuacji, w których fizjoterapeuta będzie odpowiadał karnie za celowe spowodowanie uszczerbku na zdrowiu albo śmierci, jednak zasadniczo należy przyjąć, że odpowiedzialność karna fizjoterapeuty za błąd medyczny może wynikać z nieumyślnego dokonania czynu zabronionego ze względu na niezachowanie ostrożności wymaganej w danych okolicznościach²⁸. Przyjmuje się, że reguły ostrożności określają granice społecznie dopuszczalnego ryzyka, które wskazują, jakie zachowania należy podjąć, a jakich nie, w relacji z danym dobrem, aby zminimalizować niebezpieczeństwo jego narażenia lub naruszenia, precyzując tym samym zakres dozwolonych zachowań ryzykownych²⁹.

Uzupełniając powyższe warto zaznaczyć, że oceny, czy w istocie fizjoterapeuta będzie ponosił odpowiedzialność karną, należy dokonywać przede wszystkim w oparciu o art. 1 k.k. Przepis ten przewiduje warunki odpowiedzialności. Po pierwsze, czyn musi być zagrożony karą przez ustawę obowiązującą w chwili jego popełnienia. Po drugie, społeczna szkodliwość tego czynu musi być wyższa niż znikoma. Po trzecie, czyn sprawcy musi być zawiniony. W kontekście tego, oceny odpowiedzialności fizjoterapeuty za błąd medyczny przede wszystkim trzeba będzie dokonywać o stopień społecznej szkodliwości oraz stopień zawinienia. Stosownie do art. 115 § 2 k.k., przy ocenie stopnia społecznej szkodliwości czynu, sąd bierze pod uwagę rodzaj i charakter naruszonego dobra, rozmiary wyrządzonej lub grożącej szkody, sposób i okoliczności popełnienia czynu, wagę naruszonych przez sprawcę obowiązków, jak również postać zamiaru, motywację sprawcy, rodzaj naruszonych reguł ostrożności i stopień ich naruszenia. Podkreślić wypada, że w przypadku skutków wynikających z błędów medycznych polegających na uszczerbku na zdrowiu albo śmierci pacjenta zawsze będzie mowa o wyższym niż znikomy stopniu społecznej szkodliwości. Natomiast stopień zawinienia, albo wręcz wyłączenie winy, będzie przede wszystkim wynikało z konkretnego stanu faktycznego. Zupełnie o innym stopniu zawinienia będzie mowa w sytuacji, kiedy błędną diagnozę stawia fizjoterapeuta i ten sam następnie prowadzi kolejny etap leczenia (również błędnie), niż w przypadku kiedy fizjoterapeuta na podstawie rzetelnej dokumentacji medycznej pacjenta wykonuje niepożądany dla jego zdrowia lub życia zabieg zlecony przez lekarza lub innego fizjoterapeutę.

W związku z powyższym, fizjoterapeuta z pewnością może ponosić odpowiedzialność karną na podstawie art. 156 § 1 pkt 2 k.k., który stanowi, że ten kto powoduje ciężki uszczerbek na zdrowiu w postaci innego ciężkiego kalectwa (innego niż wskazany w art. 156 § 1 pkt 1 k.k.), ciężkiej choroby nieuleczalnej

²⁸ LISZEWSKA, *Odpowiedzialność karna*, s. 28.

²⁹ W. WRÓBEL, A. ZOLL, *Polskie prawo karne*, Kraków: Zakład 2014, s. 174.

ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2 (art. 157 § 2 k.k.). Oba te typy (z § 1 i 2) mogą zostać popełnione umyślnie w zamiarze bezpośrednim lub ewentualnym³⁵. Natomiast przepis art. 157 § 3 przewiduje typ uprzywilejowany czynów określonych w § 1 lub 2, w przypadku jeżeli sprawca działał nieumyślnie (zasadniczo w przypadku fizjoterapeuty w związku z negatywnymi skutkami dla zdrowia lub życia wynikającymi z błędu medycznego). W takiej sytuacji, ustawodawca przewiduje karę grzywny, karę ograniczenia wolności albo karę pozbawienia wolności do roku. Przestępstwo z art. 157 k.k. ma charakter powszechny. Ze względu na specyfikę usług medycznych wykonywanych przez fizjoterapeutów – gdzie często pracują na podstawie zlecenia lekarskiego, stąd prawdopodobieństwo wystąpienia ciężkiego uszczerbku na zdrowiu jest mniejsze (por. art. 6 u.z.f.) – wydaje się, że znacznie częściej za swoje błędy będą ponosić odpowiedzialność karną z art. 157 k.k., aniżeli z art. 156 k.k.

Niezależnie od powyższego, odpowiedzialności karnej fizjoterapeutów za skutki wynikające z błędu medycznego można poszukiwać w art. 160 § 1 k.k., który stanowi, że ten kto naraża człowieka na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3. Występek przewidziany w tym przepisie chroni zdrowie i życie. Jest to przestępstwo o charakterze powszechnym³⁶. Warto w tym miejscu przypomnieć, że w art. 4 ust. 1 u.z.f. ustawodawca na osobę wykonującą zawód fizjoterapeuty nałożył obowiązek dbania o bezpieczeństwo pacjenta. W tym kontekście należy rozważyć, czy fizjoterapeuta nie będzie podnosił odpowiedzialności z art. 160 § 2 k.k., który stanowi, że jeżeli na sprawcy ciąży obowiązek opieki nad osobą narażoną na niebezpieczeństwo, podlega on karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. Jest to przestępstwo indywidualne niewłaściwe, gdyż może je popełnić tylko gwarant³⁷. Przyjmując, że stosownie do u.z.f. na fizjoterapeucie ciąży prawny obowiązek opieki nad pacjentem, to w przypadku narażenia go na niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, co może być wynikiem błędu medycznego (np. błędnej diagnozy czy terapii), będzie on ponosił odpowiedzialność w typie kwalifikowanym. Przy czym oceny tej odpowiedzialności należy dokonywać w oparciu o zakres obowiązków ciążących na gwarancie (art. 160 § 2 k.k.), który musi być definiowany w odniesieniu do tego momentu czasowego, w którym on działa, w oparciu o wtedy dostępne mu informacje o okolicznościach stanu faktycznego. W odniesieniu do

³⁵ *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, komentarz do art. 157.

³⁶ Tamże, komentarz do art. 160.

³⁷ Tamże.

tego momentu formułowane powinny być wnioski co do zakresu realizacji tychże obowiązków i niebezpieczeństw, które wynikać mogą z ich zaniechania³⁸. Dokonanie przestępstwa w warunkach wskazanych w art. 160 § 1 lub 2 k.k. może nastąpić umyślnie, albo nieumyślnie, ale w tym drugim przypadku sprawca będzie podlegał karze grzywny, karze ograniczenia wolności albo karze pozbawienia wolności do roku (art. 160 § 3 k.k.). Fizjoterapeuta nie będzie, jednak ponosił odpowiedzialności, jeżeli dobrowolnie uchylił grożące niebezpieczeństwo (art. 160 § 4 k.k.).

PODSUMOWANIE

Przeprowadzona analiza pozwala stwierdzić, że błędy w sztuce fizjoterapeutycznej stanowią błędy medyczne, za których skutki fizjoterapeuci mogą ponosić odpowiedzialność karną. Przedmiotowa odpowiedzialność co do zasady będzie wynikiem czynu zabronionego popełnionego nieumyślnie, gdyż fizjoterapeuci powołani są do tego, aby poprawić zdrowie pacjenta, a tym samym trudno zakładać, że mają zamiar przeciwny. W związku z tym, wypełnienie znamion czynu zabronionego może wystąpić na skutek niezachowania ostrożności wymaganej w danych okolicznościach (art. 9 § 2 k.k.), w szczególności na skutek błędu fizjoterapeutycznego. Nie bez znaczenia dla stawiania tego typu tezy jest to, że ustawodawca zdecydował się w końcu prawnie uregulować status zawodu fizjoterapeuty. W takim stanie rzeczy pojęcie „błędu fizjoterapeutycznego” należy pojmować ściśle, gdyż osoba nieposiadająca prawa wykonywania zawodu fizjoterapeuty nie może świadczyć tego typu usług i w sensie prawnym nie można jej przypisywać tego typu błędów. Jednocześnie nie przesądza się o tym, czy w kontekście medycznym nie można używać tego pojęcia również wobec osób świadczących usługi fizjoterapeutyczne choćby formalnie nie były fizjoterapeutami. Osoby takie i tak będą ponosiły odpowiedzialność karną przewidzianą w art. 136-140 u.z.f., co z kolei nie wyklucza również możliwości pociągnięcia ich do odpowiedzialności przewidzianej w art. 156, 157 lub 160 k.k. Zawodowi fizjoterapeuci, jak to zostało wcześniej wskazane, z pewnością mogą odpowiadać za skutki będące wynikiem błędów medycznych na podstawie art. 156, 157 lub 160 k.k.

³⁸ Zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2011 r., sygn. akt IV KK 356/10, LEX nr 730270.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA PRAWA

- Ustawa z dnia 25 września 2015 r. o zawodzie fizjoterapeuty, Dz. U. poz. 1994 z późn. zm.
Ustawa z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty, Dz. U. z 2017 r., poz. 125, z późn. zm.
Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz. U. z 2016 r., poz. 1137 z późn. zm.
Ustawa z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta, Dz. U. z 2016 r., poz. 186 z późn. zm.

ORZECZNICTWO

- Orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 1 kwietnia 1955 r., sygn. akt IV CR 39/54, LEX nr 118379.
Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 2011 r., sygn. akt IV KK 356/10, LEX nr 730270.
Wyrok Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 20 października 2009 r., sygn. akt II AKa 97/09, LEX nr 550507.
Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 8 września 1973 r., sygn. akt I KR 116/72, LEX nr 18704.

LITERATURA

- FILAR Marian: Lekarskie prawo karne, Kraków: Kantor Wydawniczy Zamykacze 2000.
FILAR Marian: Odpowiedzialność karna lekarza za zaniechanie udzielenia świadczenia zdrowotnego (nieudzielenie pomocy), *Prawo i Medycyna* 1 (1999), s. 71.
FIUTAK Agnieszka: Prawo w medycynie, Warszawa: Wydawnictwo C.H. Beck 2011.
Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Komentarz do art. 117-277 k.k., red. A. Zoll, wyd. 4, LEX/el. 2017.
Kodeks karny. Komentarz, red. M. Mozgawa, wyd. 7, LEX/el. 2017.
Kodeks karny. Komentarz, red. V. Konarska-Wrzosek, LEX/el. 2017.
LISZEWSKA Agnieszka: Odpowiedzialność karna za błąd w sztuce lekarskiej, Kraków: Kantor Wydawniczy Zakamycze 1998.
Podstawy fizjoterapii. Część I. Podstawy teoretyczne i wybrane aspekty praktyczne. Podręcznik dla studentów fizjoterapii i fizjoterapeutów, red. J. Nowotny, Kraków: KASPER 2004.
RUTKOWSKI Stanisław: Wybrane zagadnienia z zakresu odpowiedzialności karnej lekarza, *Prokuratura i Prawo* 9 (1999), s. 71-91.
SARNECKI Paweł: Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z 29 maja 2001 r., I CKN 1217/98, *Palestra* 5-6 (2002), s. 185-188.
SZOSTAK Robert, KOZAK Magdalena: Odpowiedzialność karna lekarzy za błędy medyczne, *Studia Prawnoustrojowe* 23 (2014), s. 119-130.
WOLIŃSKA Magdalena: Odpowiedzialność karna lekarza za błąd w sztuce lekarskiej, *Prokuratura i Prawo* 5 (2013), s. 19-35.
WRÓBEL Włodzimierz, ZOLL Andrzej: Polskie prawo karne, Kraków: Znak 2014.

KARNOPRAWNA OCENA ODPOWIEDZIALNOŚCI
FIZJOTERAPEUTY ZA BŁĄD MEDYCZNY

S t r e s z c z e n i e

Artykuł przedstawia ocenę prawną błędów fizjoterapeutycznych. Nie bez znaczenia dla tej oceny okazała się reglamentacja zawodu fizjoterapeuty, co pozwoliło na potwierdzenie, iż błędy w sztuce fizjoterapeutycznej w istocie stanowią błędy medyczne. Z kolei to pozwoliło na podjęcie rozważań nad ewentualną odpowiedzialnością karną tej grupy zawodowej za przedmiotowe błędy. Końcowe wnioski ostatecznie potwierdziły, że fizjoterapeuci mogą ponosić odpowiedzialność karną za błędy medyczne na podstawie art. 156, 157 lub 160 k.k.

Słowa kluczowe: fizjoterapia; prawo; odpowiedzialność

LEGAL AND PENAL EVALUATION
OF THE PHYSIOTHERAPIST'S LIABILITY FOR A MEDICAL ERROR

S u m m a r y

The article presents a legal assessment of physiotherapeutic errors. It was not unimportant for this assessment that the regulation of the physiotherapist's profession was proven, which made it possible to confirm that errors in physiotherapeutic art are in fact medical errors. In turn this allowed us to consider the possible criminal liability of this occupational group for medical errors. Final conclusions have finally confirmed that physiotherapists can be held liable for medical errors under Art. 156, 157 or 160 of the Penal Code.

Key words: physiotherapy; law; responsibility